

Bükünlülük eki / Belirtili nesne eki

Bir isim cümlede nesne olarak kullanıldığında belirtili nesne eki alır.Geçişli fiiller cümlede nesneyi bu ek sayesinde görür.Bu ek isimi fiilin nesnesi yapar,öznenin değil.

Belirtili nesne eki gerçekte iyelik değeri kazanmış ve bazı irani diller ve hint avrupa dillerinde kısmen değişmiş bulunan ancak ilk halini de koruyan "HAN"sözcüğüdür.

Partça

Ho-O

Pehleviçe

OY-O

Hanan-Onlar

Zazaca

(Bükünsüz) O -O

(Bükünlü) Ey -O ,Onu,Onun

İsveççe

Han -O

Almanca

Er-O

Von-in/ın

Ihn-Onu

İngilizce

He-O

Of -in/ın

Türkçe

O,Onun

-İn/ın

Cümlede iyelik anlamını bulunduğu yerden fiili işaret ederek kazanmıştır.Bugün sadece ek olan kullanılan "Han" Zazacada bükünlülük eki,Türkçede belirtili nesne eki Almancada artikellerin -i halinde mevcuttur.

Biz onun varlığının eksikliğinin yol açacağı sonuçları ancak üçüncü şahıs çekiminde anlayabiliriz.

O çekiminde bu ek olmazsa nesne özne gibi davranır.

Ey>i

O lazeki vineno
O çocuđu görüyor

O ey vineno
O onu görüyor

O o vineno
O o görüyor

Lazek lazeki vineno
Çocuk çocuđu görüyor

Lazek lazek vineno
Çocuk çocuk görüyor

O ey vineno

Böyle bir cümlede fiil nesnesini göremez.

Fiil sahis ekiyle özneye, nesnede bükünlülük eki, belirtili nesne eki yada artikellerin -i haliyle fiile aittir.

Diğer örnekler

Ein Mann sieht ein^{en} man

Ein Mann sieht ein man

Almancada bu durum nötr hal için geçerli değildir. Bu durum nötr halin sonradan dişilden ayrılarak ortaya çıkması ve ilk oluşum döneminde de dişil etkinin yörüngesinde eril çekime girmeme muhafazakarlığında yatar.

Eril tüm isimleri kapsayan (eski/ilk) nötr durumdan dişilin ortaya çıkışıyla karşıtı olarak eril niteliğini kazanmıştı.

Bu kezde dişilden ayrılan ve onun yörüngesinden ayrılamayan (yeni) nötr durum erilleşmeme eğilimiyle dişille bağını korumaktadır. Akusativ halden "han" kalkarsa fiilin nesnesi olma durumu kalkmaz. Ama iyeliğin ilkel görünüşü kalkar.

Einen Man yapısı -en olmadan nötrleşir. Bu kezde erillik ortadan kalkar. Bu da gerçek erillikle çelişki demektir.

Der frau yapısında nesne biçimine bürünmüş bir -er nedensiz değildir. Frau kelimesini

"ER" üzerinden fiile bağlanmasını sağlar.

Yani Frau önce "ER" e aittir.Sonrasında onun üzerinden fiile.Erilde ise "Han" nesne ve fiil arasındaki konumunda "Han" kişi zamirinden farklılaşarak zaten akusativ biçime evrilmişti.

Dişilde "ONUN" vurgusuna da olan gereksinim nedeniyle Eril kişi zamiri ile de bağını korumuştur.

Zazacada dişil çekimlerde kökteki oluşum biçimini koruyan isimler bükünlülük eki almaz.Çünkü bunlar zaten dişil isim görüntüsü altında ilk ortaya çıktıkları tamlama durumunu korurlar.

O **keyneke** vineno-O kızı görüyor

O **keynek** vineno-O kız görüyor.

Bu son cümle anlamca "O kızı görüyor" olsa bile çekimce "O kızı görüyor" olmaz."O kız görüyor" biçiminde olur."e" kalkınca geriye kalan kısım sonu sessizle biten eril isim gibi bir yapıya bürünür.Bunu başka bir dişil isimle denersek

Lû-Tilki (eril isim)

Lûye -Dişi tilki (dişil isim)

-i bükünlülük eki

Bükünlülük ekini sadece eril alır.Dişil almaz.(Gerçekte bu ek zaten dişilin hep üzerindeki "-e" dir)

Lû lû**i** vineno-O tilkiyi görüyor

Lû lû vineno-Tilki tilki görüyor

Lû lû**e** vineno-O tilkiyi görüyor

Lû lû vineno-Tilki tilki görüyo

Bükünlülük eki,belirtili nesne eki,iyelik eki biçimlerindeki ve cümle içindeki konumuna bağlı olarak farklılaşarak bu anlamlarına ulaşan "HAN" zamiridir.

Pehlevice

OY-O

Hanan-Onlar

Zazaca

(Bükünsüz) O -O

(Bükünlü) **Ey** -O ,Onu,Onun

İsveççe
Han -O

Türkçede O ,Onu ve Onun şeklinde üç durum mevcutken Zazacada "ey" hepsini karşılar